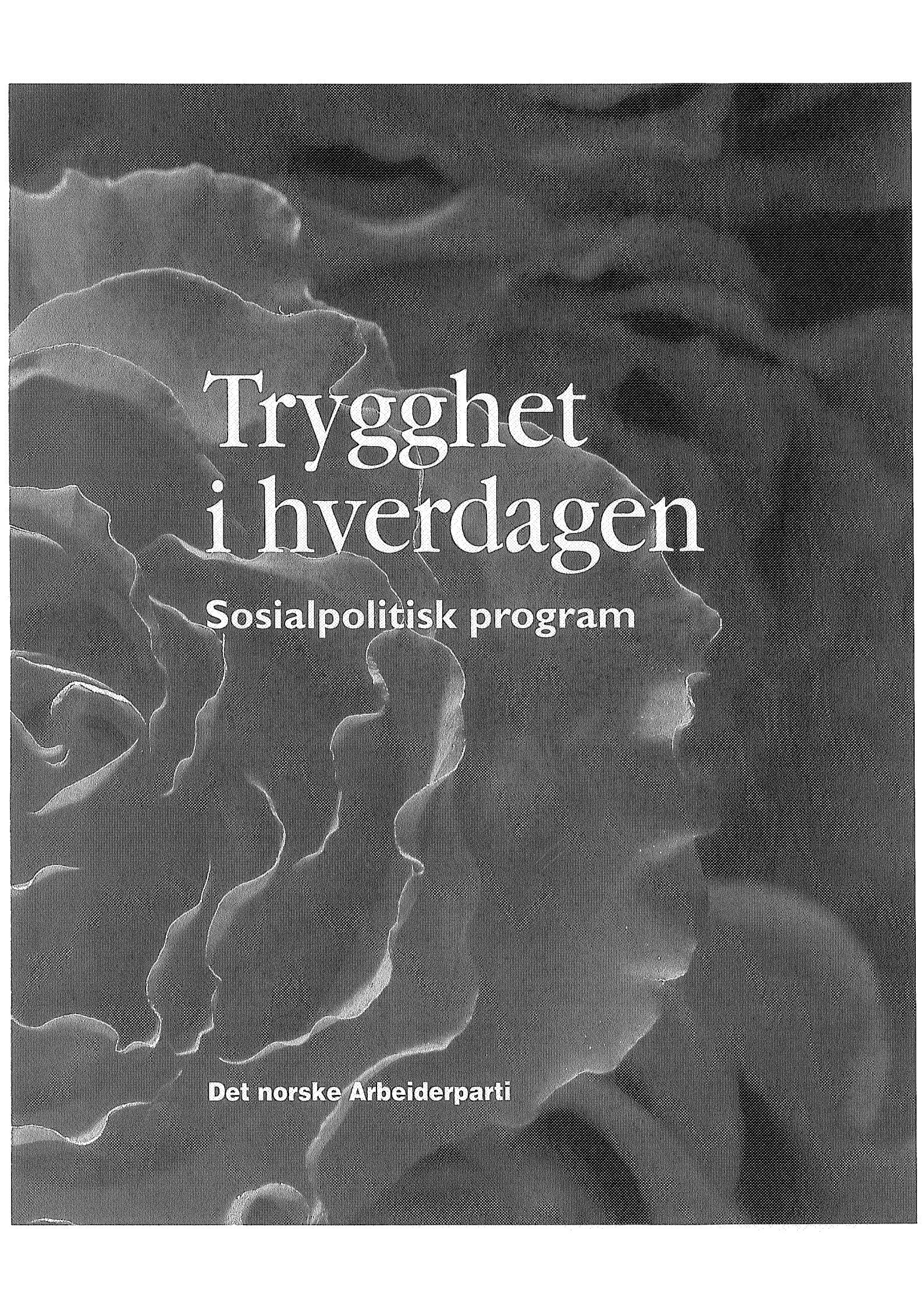

Trygghet i hverdagen

Sosialpolitisk program

Det norske Arbeiderparti

Trygghet i hverdagen

Sosialpolitisk program

Det norske Arbeiderparti

**Vedtatt på Arbeiderpartiets 55. ordinære landsmøte
10.-12. februar 1995.**

Omslag og layout: Anca Grafisk Design as
Omslagsfoto: Linda Cartridge
Trykk: GCS as, Oslo 1995

Innhold

KAP. 1	GRUNNLAGET	4
	LØFT MINDRETALLET	6
KAP. 2	FRA TRYGD TIL ARBEID	7
	Langtidsledig ungdom i fokus	8
	Bedre levekår for enslige forsørgere som har det vanskelig	11
	Attføring som bro fra trygd til arbeid	13
	Uføres mulighet til arbeid må styrkes	13
	Rusmisbrukeres situasjon	15
	TRYGG VELFERDEN FOR ALLE	16
KAP. 3	TRYGDEORDNINGER	17
	Alderspensjon for framtida	17
	Levekårene for minstepensjonister	19
	Pensjonsalder og avgangsalder	19
	Mer lik skattlegging av pensjon og inntekt	21
	Endrede familiemønster krever gjennomgang av regler	21
	Sjukepengeordningen må trygges	22
	Gravferdshjelpen legges om	22
	Barnetrygdens fordelingsvirkninger skal vurderes	22
KAP. 4	OMSORG FOR ELDRE OG PLEIETRENGENDE	24
	Et variert omsorgstilbud	26
	Grunnleggende behov må sikres	28
	En rettferdig brukerbetaling	28
	Det enkelte menneske i sentrum	28
	Mest stat eller mest lokalt?	30

Grunnlaget

I dette programmet tar vi opp viktige deler av sosialpolitikken. Andre sider ved velferds- og fordelingspolitikken, som omsorg for barn, utdanning-, bolig-, kultur- og skatte-politikk vil bli behandlet i programdebatten fram mot landsmøtet vårt i 1996. Det blir en programdebatt som skal føre fram til nytt prinsipp- og arbeidsprogram.

I debatten fram mot nytt prinsipp- og arbeidsprogram vil vi blant annet ta opp bærebjelkene i Arbeiderpartiets velferdspolitikkk som er likeverd, solidaritet og frihet. Gjennom rettferdig fordeling skal alle ha like muligheter til å utvikle og bruke egne evner og krefter. Alle skal ha den samme rett til hjelp og støtte.

Et sterkt fellesskap er avhengig av at alle har interesser knyttet til fellesskapet, at alle forplikter seg til å bidra, og at vi evner å fordele goder og byrder. Frihet handler både om mulighet til å kunne stå på egne bein, og om trygghet for omsorg og støtte den dagen behovet er der. Velferdsstaten er grunnlagt på disse ideene og verdiene.

Målet om arbeid til alle står helt sentralt. Arbeid er viktig for den enkelte fordi det gir økonomisk sjølstendighet gjennom egen inntekt og sosial tilhørighet. Arbeid bidrar også til realisering og utvikling av egne evner. Samtidig er arbeid til alle avgjørende for å sikre velferdsstaten økonomisk. Arbeid er velferdens grunnlag, og velferd er arbeidets mål.

Velferdsordningene er basert både på fordeling og forsikring. Samfunnet omfordeler ved at alle betaler inn skatter og avgifter til fellesskapet etter evne. Vi får tilbake et velferdstilbud etter behov og opptjente rettigheter. De grunnleggende velferdsordningene skal være universelle. Det vil si at de gjelder for alle uansett inntekt og bakgrunn. Det gjelder blant annet retten til utdanning, helsetjenester og en grunntrygghet ved inntektsbortfall.

Men ikke alle velferdsordninger gis likt til alle. Av og til må det forskjellsbehandling til for å oppnå like muligheter. Det varierer hvordan vi organiserer velferdstjenestene og i hvilken grad utgiftene fullt ut dekkes av fellesskapet. Dessuten er enkelte ytelser forbeholdt yrkesaktive.

Velferdsstaten er ingen selvfølge, den vil fortsatt måtte bygges gjennom politisk strid og vilje til prioriteringer. Samfunnet forandrer seg, og vi må hele tiden vurdere om velferdsordningene våre fungerer godt og rettferdig nok. Arbeidet med å

utvikle velferdsstaten er derfor en stadig prosess. Arbeiderpartiet vil sikre og videreutvikle vår sosiale trygghet og velferd også i framtida. Vi vil forbedre våre sosiale velferdsordninger i samsvar med samfunnsutviklingen og de behovene vi ser. Det er vilje til fordeling, forandring og fornyelse som har ført oss dit vi er i dag. Det er bare en fortsettelse av denne politikken som kan opprettholde og styrke velferdsstaten i framtida.

I velferdspolitikken må vi ha kontroll med at vi ikke bevilger oss mer enn økonomien kan bære. Dersom vi bruker mer enn vi har, bringer vi landets økonomi ut av balanse. Det vil svekke grunnlaget for velferdsstaten. Arbeiderpartiet vil i årene som kommer prioritere vekst i fellesforbruket framfor i privat forbruk.

Det avgjørende for menneskenes trygghet vil i framtida være både vår evne til å fordele rettferdig og vår evne til å sikre landet en sterk økonomi. Fordeling er like viktig som trygg økonomi. Nok penger og ressurser hjelper ikke automatisk de som er dårligst stilt. Nå settes vår solidaritet på prøve og vi må gjøre politiske valg. Velferdsstaten må særlig måles etter hvordan vi tar vare på de mest utsatte.

Alle tjener på å vise solidaritet. Dersom forskjellen mellom et flertall og et mindretall øker, vil alle i neste omgang måtte betale for det i form av flere konflikter og økt utrygghet. De fleste får før eller siden bruk for solidaritet fra andre. De som den ene dagen tilhører et privilegert flertall – har ingen garanti for at de ikke sjøl en dag vil møte problemer.

Utfordringen nå er både å trygge velferden for alle, og å løfte de som er aller vanskeligst stilt. Sosialpolitikken må stå sentralt i en slik strategi. Dette programmet handler om viktige sider av sosialpolitikken.

Sosialpolitikken skal både gi muligheter og trygghet. Solidaritet handler om å gi alle mulighet til utdanning, arbeid og bolig slik at de blir i stand til å ta ansvar for sitt eget liv. Men solidaritet handler også om muligheter til å få hjelp når problemene melder seg. De sosiale ordningene skal sikre hjelp og støtte ved sykdom, funksjonshemming, alderdom, ledighet eller ved økonomiske problemer. Dette skaper trygghet for den enkelte og legger grunnlaget for en velfungerende samfunnsøkonomi.

Vår velferdsstat er avhengig av tillit og oppslutning blant folk. Dersom tilliten til ordningene mangler er veien kort til private løsninger for de som har råd til det. Arbeiderpartiet vil opprettholde hovedelementene i det sosiale sikkerhetssystemet. Samtidig må vi fornye de delene som ikke fungerer godt nok.

Unge arbeidsledige bør slippe å bli sendt fra kontor til kontor med stadig flere kølapper i hånda. Enslige forsørgere som har det vanskelig skal gis bedre levekår. Regelverket for uførepensjon må forenkles slik at det blir enklere for trygdede å prøve seg igjen i arbeidslivet. Mennesker med pleie- og omsorgsbehov skal sjøl være med å sette kvalitetskrav og bestemme hvordan de vil ha det. Ved å forenkle og demokratisere skapes mer nærhet til ordningene.

Vår sosialpolitikk bygger på at alle er forpliktet i forhold til fellesskapet, og at alle nyter godt av de overføringene og den omsorgen som gis. Ingen har rett til å frata et menneske ansvaret for sitt eget liv, men fellesskapet har heller ingen rett til å overlate hver enkelt til seg sjøl. En trygg hverdag skaper vi best i et fellesskap som både forplikter og forsikrer.

Løft mindretallet

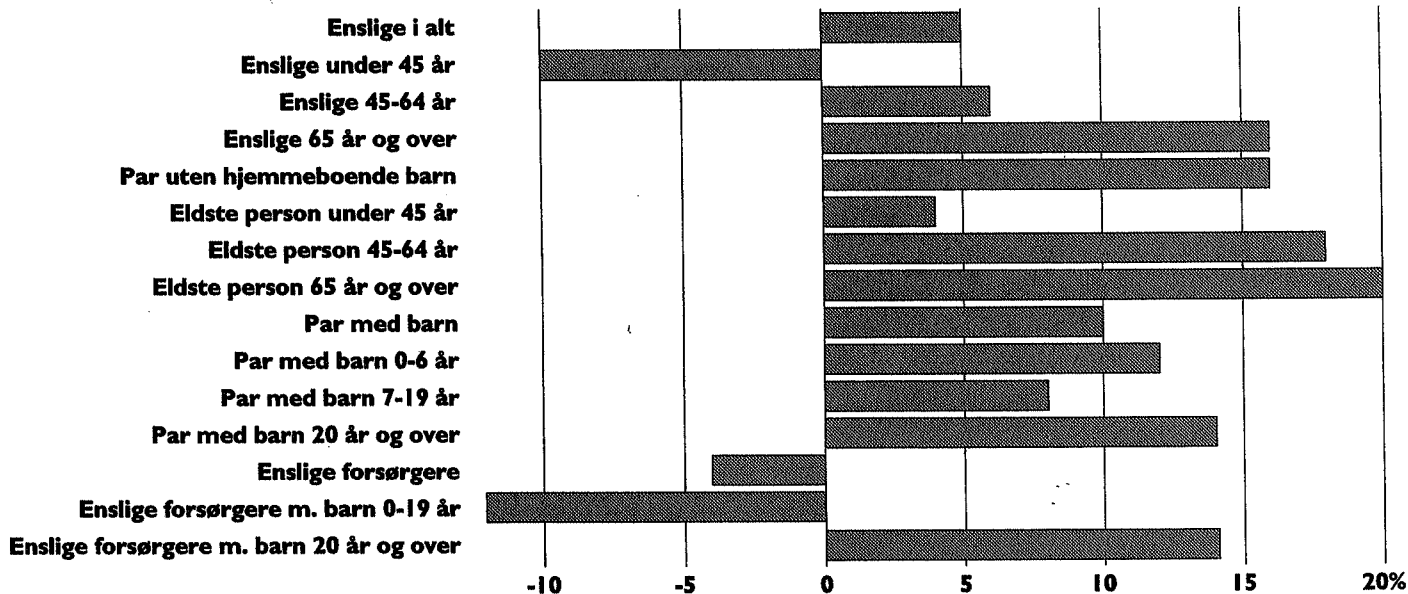
FOTO: MIRA/SAMFOTO ROGER STENBERG

KAPITTEL 2:

Fra trygd til arbeid

Det siste tiåret har flertallet fått mer penger i egen lommebok. Samtidig har den offentlige velstanden og velferden økt. Men det er noen som ikke har fått ta like mye del i den økte velstanden.

Utvikling i disponibel inntekt etter husholdningstype 1984-1991

Kilde: SSB

Tabell over registrerte helt ledige etter alder og varighet, desember 1994.

Alder	Under 20	20-24	25-29	30-49	50-59	60-	Total
Varighet							
1-12 uker	2853	11410	9753	19089	3888	1501	48494
13-25 uker	746	4316	4154	8707	1940	1184	21047
26 uker->	186	2697	4080	11673	3689	6557	28882
I alt	3785	18423	17987	39469	9517	9242	98423

Kilde:
Arbeidsdirektoratet

Arbeidsledigheten er den viktigste årsaken til at noen opplever en negativ utvikling i inntekt og formue. Arbeidsledighet skaper økte forskjeller i samfunnet. Nedgangen i

1

levelkår blant ungdom de siste årene skyldes først og fremst at arbeidsledigheten i denne aldersgruppen er større enn før. De enslige forsørgerne som har dårligst levekår er de som kun har inntekter fra overgangstønad.

Arbeid for alle er det viktigste virkemiddelet for å få til omfordeling. Det er en nær sammenheng mellom arbeid og velferd. Å la store grupper gå uten arbeid er sosial og økonomisk sløsing med samfunnets viktigste ressurs, menneskene.

Derfor fører Arbeiderpartiet en helhetlig solidaritetspolitikk for arbeid til alle: En solidarisk inntektspolitikk. Flere ansatte i offentlig sektor for å løse viktige velferd og omsorgsoppgaver. Satsing på næringslivet for å skape flere arbeidsplasser i privat sektor – og en aktiv arbeidsmarkedspolitikk, er viktige elementer i arbeidet med å skape full sysselsetting. Et trygt grunnlag for en slik politikk sikrer vi gjennom stø kurs i den økonomiske politikken. Lav prisstigning, lavt budsjettunderskudd og en statsgjeld under kontroll sikrer lav rente og legger forholdene til rette for nye investeringer og nye arbeidsplasser.

Vår politikk for arbeid til alle gir resultater, ledigheten går ned. Men vi er likevel ikke fornøyd før vårt overordnede mål om arbeid til alle er nådd. I sosialpolitikken følges satsingen på arbeid opp for å motvirke utestenging av mennesker som har problemer på arbeidsmarkedet.

 Vår velferds- og sosialpolitikk skal legge en vei tilbake til aktiv deltakelse i arbeidslivet for de som er i ferd med å falle ut. Det er best for den enkelte å klare seg sjøl ved egen innsats, når dette er mulig. Samtidig er det best for samfunnet at flest mulig er i stand til å bidra til fellesskapet gjennom lønnsarbeid. Derfor bruker vi ressurser på å føre folk tilbake til arbeidslivet framfor å utbetale passive trygdeytelser.

En vridning av innsatsen fra trygdeytelser til arbeid gir også økte inntekter i felleskassa. Disse inntektene er helt nødvendige for å finansiere velferdsordningene i framtida. Flere i lønnet arbeid fører til at flere oppgaver løses.

Forholdene må legges til rette for at både yngre, eldre og personer med helsemessige eller sosiale problemer slipper til i arbeidsmarkedet i større grad enn i dag. Arbeiderpartiet vil derfor øke satsingen på rehabilitering og attføring som ett viktig virkemiddel for å bidra til dette. Samtidig må det arbeides for at det i arbeidslivet vises økt toleranse i forhold til disse gruppene.

 Arbeiderpartiet vil videreføre en aktiv politikk som styrker de arbeidsledige og trygdedes muligheter på arbeidsmarkedet. Dette omfatter tiltak som opplæring/utdanning, attføring, jobbklubber, rådgivning, aktiv jobbsøking og tilbud om barnehageplass når en får jobb/kurstilbud.

Liten arbeidsevne eller arbeidsledighet skal ikke være det samme som utrygghet. Offentlige ordninger skal gi sikkerhet for inntekt og nødvendige tjenester ved arbeidsledighet, sykdom, funksjonshemning, alderdom og tap av forsørger.

Langtidsledig ungdom i fokus

Dagens unge lever på mange måter i en virkelighet full av paradokser. Ingen ungdomsgenerasjon har noensinne hatt det så bra materielt. Samtidig opplever de unge hard konkurranse og kører i porten til voksentilværelsen. Ikke alle når opp i kampen på utdannings-, arbeids- og boligmarkedet. Lite utdanning gir mindre sjanser til jobb

og færre muligheter til å skaffe egen bolig. Antallet jobber som ikke krever utdanning blir stadig færre. Derfor er fallhøyden stor for de som ikke finner seg til rette i skolen. Arbeidsledigheten blant unge mennesker er for høy og utdanningskøene for lange. Mange unge mennesker føler at det ikke er bruk for dem ved starten av voksenlivet.

Arbeiderpartiet har tatt denne utfordringen alvorlig og fører en politikk som sikrer flere unge utdanning og arbeid. Gjennom reform-94 vil alle som begynner i dagens videregående skole få rett til treårig videregående utdanning. Dette betyr at aldersgruppen 16-19 år er sikret utdanningsmuligheter. Arbeiderpartiet vil også at de som er eldre og ikke har grunnutdanning skal ha et tilbud. Dette kan gis gjennom voksenopplæring og plasser i den videregående skolen. Antallet studieplasser er økt kraftig.

Innsatsen i arbeidsmarkedsetaten er forsterket, med spesielt fokus på unge ledige. Ungdom mellom 16 og 19 år som ikke ønsker 3-årig videregående utdanning må gis tilbud om alternativ opplæring, det må også være anledning til å gi dette gjennom arbeidsmarkedsetaten. Ungdomsgarantien sikrer nå alle under 20 år rett til arbeid, utdanning eller opplæring. Arbeiderpartiet vil at langtidsledig ungdom i aldersgruppen 20-24 år garanteres et tilbud om jobb, utdanning eller arbeidsmarkedstiltak, slik at ingen blir gående ledig ut over 6 måneder. Det må legges vekt på kompetanseheving, jobbsøking og arbeidstrening. Dette for å fange opp de som faller utenfor selv om ledigheten blant de unge går ned.

Flertallet av de som blir ledige, klarer i løpet av kort tid å skaffe seg utdanningsplass eller arbeid på egenhånd. Men noen blir gående ledige lenge. Ofte er dette unge som har lite eller avbrutt utdanning. I tillegg mangler de arbeidserfaring. Med et slikt utgangspunkt stiller de bakerst i jobbsøkerkøen. En del har, eller pådrar seg, andre problemer som for eksempel rusmisbruk og kriminalitet i tillegg.

Utfordringen blir å tilrettelegge opplæring og kvalifisering slik at unge arbeidsledige styrker sine muligheter på arbeidsmarkedet. Det forutsetter mer samordnede tiltak. Opplegg tilpasset den enkelte ledige blir særlig viktige.

Arbidsmarkedsetat, sosialkontor og trygdeetat bør i større grad samordne tilbudene til arbeidsledig ungdom. Arbeiderpartiet mener kommunene i større grad må få anledning til å skreddersy lokale opplegg tilpasset langtidsledige. Flere kommuner har drevet forsøk med ulike samarbeidsmodeller. Enkelte steder har man valgt å samlokalisere arbeidsmarkedsetat, sosialkontor og trygdeetat, med sikte på å oppnå bedre tilbud til brukerne. Erfaringene med slike samarbeidsmodeller er svært gode og fører til bedre tilbud for unge arbeidsledige.

Hver enkelt ledig må følges opp med individuelle kvalifiseringsplaner. Alle unge mennesker har ressurser. Det gjelder å kanalisere disse inn i aktivitet som gir mestring og sjøltillit. Dette øker i neste omgang muligheten for deltakelse i det ordinære utdannings- og arbeidsmarkedet.

Arbidsmarkedsetaten har hovedansvaret for å følge opp unge mennesker som er arbeidsledige. Samtidig må sosialtjenesten ha ansvar for å motivere til utdanning/opplæring eller jobbsøking. Her gjelder det også å legge forholdene best mulig til rette slik at den enkeltes helhetlige livssituasjon forbedres.

Dagens arbeidsmarkedstiltak er et alternativ til ordinær utdanning, og for mange er dette et godt tilbud. Arbeiderpartiet mener likevel det er grunn til å se på om enkelte av arbeidsmarkedstiltakene i tilstrekkelig grad bringer unge ledige over i utdanning eller arbeid. Arbeidsmarkedstiltakene som tilbys ungdom bør gjennomgås, slik at de i enda større grad gir langtidsledige kompetanse, motivering og støtte til aktiv jobbsøking.

Mange unge som befinner seg i en jobbsøkersituasjon har liten yrkeserfaring, og dermed ikke opptjente rettigheter til arbeidsledighetstrygd. Sosialkontoret er det eneste stedet hvor de kan få støtte til livsopphold, men her gis ingen tilbud om arbeid eller aktivitet – noe som kan bidra til å skape passivitet. Arbeiderpartiet ønsker at det i større grad skal bli mulig å gi tilbud, og etter individuell vurdering stille betingelser om aktivitet, når unge arbeidledige får sosialhjelp.

Bedre levekår for enslige forsørgere som har det vanskelig

Familiemønsteret er i sterk forandring. Færre par gifter seg og ca. 45 prosent av alle ekteskap ender med skilsmisse. 20 prosent av barnefamiliene har enslig forsørger. Mange lever i samboerskap uten å gifte seg. Alt dette stiller nye krav både til regelverk, kontantoverføringer og omsorgstilbud.

Enslige forsørgere har som gruppe hatt nedgang i disponibel inntekt de siste årene. Arbeiderpartiet mener det er nødvendig med en gjennomgang av enslige forsørgeres levekår og situasjon. Målet er å bedre levekårene for de som har det vanskelig, og sørge for at en lettere overgang mellom en periode med overgangsstønad og utdanning/arbeid.

For enslige forsørgere er ingen ensartet gruppe. Inntekter som ikke dekker utgifterne er først og fremst et problem for de som har overgangsstønad som sin viktigste inntekt.

Overgangsstønaden er en del av folketrygden. Målet er at den skal sikre økonomien i en overgangsperiode mens forsørgeren på grunn av eneomsorg for barn ikke kan ha lønnsarbeid. Samtidig skal stønaden fungere som en brø til arbeid eller utdanning.

Overgangsstønaden fungerer imidlertid ikke alltid etter hensikten. Bare en av ti slutter å motta overgangsstønad fordi de går over til å bli sjølforsørget gjennom

arbeid. I de fleste tilfellene bortfaller stønaden fordi yngste barn passerer ti år (aldersgrensen for rett til overgangsstønad), eller på grunn av giftemål. Mange enslige forsørgere som ønsker utdanning/arbeid møter hindre som økonomiske problemer, praktiske problemer som manglende/dårlig tilrettelagte barnepassordninger, eller manglende tilbud om arbeid. For noen gir dårlig erfaring med tidligere utdanning liten motivasjon til å satse på videre utdanning.

Overgangsstønaden er for mange heller ikke nok til å sikre økonomien, omlag halvparten av de som mottar overgangsstønad får sosialhjelp ved siden av.

 Arbeiderpartiet vil legge om støtteordningene til enslige forsørgere. Vi vil at nivået på overgangsstønaden skal økes, men at antallet år med stønad skal reduseres. Samtidig vil vi styrke utdanningsstøtten og bostøtten, samt utvikle et bedre tilbud om offentlig barnetilsyn utover vanlig åpningstid i barnehagen – for de som har behov for det.

«Rødhette»

Døgnåpne barnehager er først og fremst en ordning som kommer aleneforeldre og skiftarbeidere til gode. Behov for barnetilsyn er enkelte steder forbedret gjennom tilbud som «Rødhette» i Oslo. Der har aleneforeldre gått sammen om et døgntilbud med foreldrene som barnevakter. Arbeidsinnsatsen «settes inn på konto», og tas ut i form av pass av egne barn.

 Hver enkelt enslig forsørger skal mot slutten av stønadsperioden gis tilbud om og oppmuntres til arbeid eller utdanning. Dette kan skje gjennom prosjekter der sosialetat, arbeidsmarkedsetat og trygdeetat går sammen om å yte en mer helhetlig service med vekt på økt informasjon og motivasjon til arbeid, opplæring eller utdanning.

 Arbeiderpartiet vil at det skal utformes opplegg som gjør at enslige forsørgere blir fulgt opp, slik det er gode erfaringer med for eksempel i Hedmarksprosjektet.

Hedmarksprosjektet

Rikstrygdeverket hadde for perioden 1990-94 enslige forsørgere som et hovedsatsingsområde. Målet er at de i større grad skal bli i stand til å forsørge seg selv. I denne forbindelse ble det i 1991 satt i gang et prøveprosjekt for enslige forsørgere i Hedmark, der trygdeetatens fylkeskontor i Hedmark var gjennomførende part. Sosialetat, arbeidsmarkedsetat og trygdeetat i fire kommuner gikk sammen om et tverretatlig prosjekt. I sluttrapporten for «Prosjekt enslige forsørgere i Hedmark 1991-92» heter det blant annet:

«Ikke minst viser resultatene at de enslige forsørgerne i stor grad er en gruppe som ønsker å forsørge seg selv. Ved at etatene i samarbeid yter mer helhetlig service med vekt på økt informasjon og motivasjon, får en flere enslige i aktivitet med sjølforsørging. De må få troen på at det er mulig å forsøke, og troen på at de kan klare det. Mange av de som var i målgruppen for dette prosjektet had-

de dårlig sjøltillit, et dårlig utgangspunkt fra tidligere skolegang/arbeid og en lang vei å gå for å få en yrkesutdanning. Kanskje har heller ikke vi som serviceapparat hatt den rette holdningen og tiltroen til disse kundene.

Attføring som bro fra trygd til arbeid

Ved aktiv bruk av attføring øker mulighetene for arbeid også for de som har redusert arbeidsevne. Både for den enkelte og for det offentlige er en slik løsning å foretrekke framfor trygd.

Arbeiderpartiet jobber derfor med å styrke attføringen, slik at flere skal ha mulighet til å begynne på nytt som arbeidstakere. Ansvaret for yrkesrettet attføring er overført til arbeidsmarkedssetaten, og antallet personer som går på yrkesrettet attføring har økt kraftig.

Arbeiderpartiet ønsker å videreføre denne linjen. Det kan være vanskelig for arbeidstakere med nedsatt arbeidsevne å få ansettelse i det ordinære arbeidsmarkedet. Et alternativ til dette er å opprette flere skjermede arbeidsplasser. Det bør satses mer på arbeidsmarkedsbedrifter og vernede bedrifter. Et annet alternativ er å benytte allerede eksisterende ordninger med lønnstilskudd ved ansettelse på ordinære arbeidsplasser.

Ordnningen med attføring ble bygget opp i ei tid hvor en stor del av de yrkesaktive var menn i industrien. Mange attføringstilbud er derfor ikke tilpasset kvinner. Attføring er begrenset i tid, og de som må starte med grunnutdanning får for liten anledning til videre kvalifisering. Kvinners mulighet til attføring må forbedres.

Uføres mulighet til arbeid må styrkes

Antallet uføretrygdde økte kraftig på 80-tallet. En økning i ledigheten og et trangere arbeidsmarked, førte til at de som ikke lenger var i stand til å yte maksimalt i større grad ble satt utenfor. Arbeiderpartiet fører en målrettet politikk for å motvirke en slik utvikling.

De siste årene er de medisinske vilkårene for uførepensjon blitt noe innskjerpet. Mye tyder på at kvinner oftere enn menn får avslått sin søknad om uførepensjon. Dette kan skyldes at mange kvinners arbeidsevne blir vurdert i forhold til ulønnet arbeid i hjemmet. Da skal det mer til for å fylle kravene for uførhet, enn ved vurdering mot full yrkesaktivitet. En ytterligere innstramming av kravene for å få uførepensjon kan gjøre det enda vanskeligere for kvinnene.

Attføring og arbeid er for mange en bedre løsning enn permanent uføretrygd. Mulighet til arbeid er for de fleste bedre enn trygd. Og antallet som mottar uføretrygd er igjen på vei nedover.

For å ha krav på uførepensjon må arbeidsevnen i dag være nedsatt med minst 50 prosent. Uførepensjonen kan graderes mellom 50 og 100 prosent. Mange uførepensjonister har fortsatt mulighet til å gjøre en innsats i yrkeslivet, men makter ikke å fortsette i sin tidligere jobb. Forutsetningen for videre lønnsarbeid er at de skaffes lettere arbeid eller deltidsarbeid. Men på dagens arbeidsmarked kan det være vanskelig å få en deltidsjobb som kan kombineres med gradert uførepensjon.

FOTO: MIRASAMFOTO PETER KJELLERÅS

Arbeiderpartiet vil gi uførepensjonister økte muligheter til lønnsarbeid ved å gjøre uførepensjonen mer fleksibel. Etter gjeldende regler kan en uførepensjonist med full pensjon tjene et halvt grunnbeløp før uføregraden vurderes på nytt. For å legge forholdene til rette for større arbeidsaktivitet blant uførepensjonister vil vi øke friinntektsgrensen.

Uførepensjonister bør få større mulighet til å prøve seg i arbeidslivet uten å miste retten til pensjon. Det bør ikke være slik at retten til uførepensjon faller bort dersom den trygdede ønsker å prøve seg i arbeidslivet igjen. Arbeiderpartiet vil at vedtaket om uførepensjonering «fryses» en stund mens den trygdede på nytt prøver seg i lønnsarbeid. Slik blir det mulig å gå direkte tilbake på uførepensjon igjen dersom helsa svikter, og det likevel ikke er mulig å være yrkesaktiv.

Motivasjonen til utdanning og arbeid er sterk hos mange som er født uføre. Men til tross for dette møter de hindringer som gjør at resultatet ofte blir uføretrygd i stedet for yrkesmessig atferd og inntektsgivende arbeid.

Hindringene kan være manglende oppfølging i overgangen mellom utdanning og arbeid. Det kan være dårlig samarbeid på tvers av sektorer for å utarbeide opplæringsplaner, (re)habiliteringsplaner og yrkesmessige atferdsplaner for hver enkelt. Det kan også være for liten kunnskap om ulike funksjonshemninger og mulige hjelpemidler hos de som skal hjelpe. Det kan være mangelfulle støtteordninger som gjør forsøk på yrkesaktivitet økonomisk usikkert. Eller det kan rett og slett være manglende transport og tilgjengelighet til bygninger. Arbeiderpartiet mener at også funksjonshemmede skal ha mulighet til å fullføre sin utdanning. Vi vil legge forholdene til rette slik at funksjonshemmede får et tilpasset utdanningstilbud på høyskolenivå, dette kan for eksempel skje ved hjelp av nyere informasjonsteknologi.

Arbeiderpartiet vil sette i verk tiltak som gir den enkelte bedre oppfølging og muligheter. Forholdene må legges til rette slik at det blir mulig å fungere i en opplærings/arbeidssituasjon. Vi ønsker blant annet å innføre en prøveordning med personlige assistenter til bruk i arbeidssituasjonen for sterkt funksjonshemmede. Det skal også utarbeides klarere retningslinjer for dør-til-dør transport i forbindelse med arbeidsreiser.

Foruten hjelpe- og støttetiltak rettet mot den enkelte er det nødvendig å drive informasjon overfor arbeidsgivere om uføres muligheter i arbeidslivet.

Funksjonshemmedes organisasjoner kan spille en viktig rolle ved å drive slik opplysning, samt tilrettelegge kurstilbud som oppmuntrer til yrkesaktivitet blant organisasjonens medlemmer.

Arbeiderpartiet vil derfor styrke økonomien til funksjonshemmedes organisasjoner slik at de blir bedre rustet til å takle disse oppgavene.

Rusmisbrukeres situasjon

Antallet rusmisbrukere øker. Det satses betydelige midler over offentlige budsjetter for å hjelpe misbrukerne ut av problemene. Likevel får ikke alle som har behov for og ønsker det - en behandlingsplass, og ettervernet er for svakt.

Arbeiderpartiet vil jobbe for at rusmisbrukere raskere gis et tilbud om behandling, og at terskelen for å få et slik tilbud blir lavere. Ettervernet må bygges ut og bli en integrert del av behandlingen. Samarbeidet med frivillige organisasjoner er et viktig ledd i rusmiddelomsorgen.

Trygg velferden for alle

FOTO: SAMFOTO/ANDERS PETERSEK

Trygdeordninger

Arbeiderpartiet vil sikre folketrygden som et fundament i velferdsstaten. Trygdesystemet omfatter hele folket. Det sikrer ytelser som alders- og uførepensjon, korttidsstønader som sjukepengar, stønader som attføringshjelp og overgangsstønad, og ulike kontantstønader som gravferdshjelp. Alle skal kunne regne med hjelp og støtte når de virkelig behøver økonomisk bistand. De enkelte ordningene må hele tiden vurderes ut fra om de godt nok bidrar til dette.

Alderspensjon for framtida

Eldre menneske har hatt en positiv levekårsutvikling de siste ti årene, også hvis de sammenliknes med andre grupper. De har gjennomgående fått bedre materiell standard, bedre bostandard og bedre helse. Stadig flere har opptjent gode pensjoner når de trekker seg tilbake fra yrkeslivet.

Alderspensionsordningen i folketrygden er en kombinasjon av fordeling og forsikring. Det skjer en omfordeling fra de som har hatt høy inntekt og mange yrkesaktive år, til de som har hatt lav eller ingen inntekt. Omfordelingen skjer i hovedsak ved at alle har rett til en garantert minstepensjon. Samtidig fungerer pensjonssystemet etter forsikringsprinsippet, ved at de som har betalt inn mest får mest igjen. Førte yrkesaktive år på heltid, gir full tilleggspensjon. Nivået på ytelsen er avhengig av tidligere inntekt, og regnes ut med basis i den enkeltes tjue beste år i yrkeslivet.

Dagens alderspensjon i folketrygden ble opprettet i 1967. Noe som betyr at rettighetene til tilleggspensjon vil øke i årene som kommer. Minstepensjonistene blir stadig færre. Det skyldes at flere har rukket å tjene opp mer. Flere kvinner er dessuten yrkesaktive på heltid i store deler av livet. I framtida vil forskjellen mellom mannlige og kvinnelige pensjonister jevnes ut på grunn av kvinners økte yrkesdeltakelse, og retten til pensjonspoeng for omsorgsarbeid. Ordningen med omsorgspoeng sikrer pensjonsrettigheter ved ubetalt omsorgsarbeid. Dette vil særlig være til fordel for de som veksler mellom yrkesaktivitet og omsorg i deler av livet.

Alle skal ha trygghet for opptjente rettigheter i folketrygden. Den enkelte skal også ha sikkerhet for at systemet med opptjening av pensjonsrettigheter i folketrygden opprettholdes. Dette er et bærende prinsipp som sikrer tillit og oppslutning om alderspensjonsordningen.

Arbeiderpartiet vil holde fast ved det offentlige ansvaret for både minstepensjoner og tilleggspensjoner. Dersom vi overlater til hver enkelt å skaffe seg tilleggspensjoner

FOTO: MIPA/SAMFOTO TOMMY OLOFSSON

privat, vil forskjellene i pensjonsutbetalinger bli større. En privatisering av tilleggspensjonene vil også sette dagens yrkesaktive i en vanskelig situasjon. De ville blitt pålagt å betale inn til pensjoner for dagens pensjonister, samtidig som de må spare privat til

sin egen tilleggspensjon. En slik omlegging vil kunne redusere oppslutningen om folketrygden, og ha uheldige samfunnsøkonomiske virkninger også på andre måter.

Arbeiderpartiet vil understreke behovet for en pensjonspolitikk som omfatter både folketrygden og de supplerende ordningene (tjenestepensjoner og individuelle pensjoner). Arbeiderpartiet ønsker ikke å stimulere det private pensjonssystemet gjennom ytterligere skattelette.

Arbeiderpartiet vil føre en samlet pensjonspolitikk som sikrer folketrygden som bærebjelken i pensjonssystemet. Forenkling av det offentlige systemet og regulering av uheldige sider ved de private ordningene er viktige mål for framtidens pensjonspolitikk.

Utgiftene til folketrygden vil øke kraftig i årene som kommer. Dette skyldes både at det vil være 200.000 flere pensjonister i år 2030, og at disse vil ha opptjent rettigheter til høyere pensjoner. Utgiftene til alderspensjoner gjennom folketrygden er i dag i overkant av 40 milliarder kroner, i år 2025 vil alderspensjonene utgjøre nær 80 milliarder.

Samtidig som antallet pensjonister øker og utbetalingene øker, blir det færre yrkesaktive som skal bære utgiftene. Mens det i 1967 var 3 yrkesaktive bak hver pensjonist – vil tallet i 2030 være 1,9 – dersom ingenting gjøres. For å motvirke dette vil Arbeiderpartiet bruke ressurser på å føre folk tilbake til aktivitet i arbeidslivet framfor å utbetale passive trygdeytelser. Det er dette vi har kalt arbeidslinjen framfor trygdelinjen.

Levekårene for minstepensjonister

Det er store variasjoner innenfor pensjonistgruppen. Flertallet har opplevd en betydelig levekårsforbedring. Men det er også grupper blant pensjonistene som ikke i samme grad har fått del i dette. De enslige, eldste pensjonistene, ofte kvinner, kommer dårligst ut når det gjelder inntekter og levekår. De har ikke hatt inntektsgivende arbeid og har dermed ingen rett til tilleggspensjoner.

Arbeiderpartiet ønsker å prioritere bedre levekår for minstepensjonister uten andre inntekter ved siden av. Vi vil gjøre dette først og fremst gjennom å styrke bostøtteordningen for pensjonister. Dette er et virkemiddel som bedrer situasjonen for de som har minst fra før. Samtidig må minstepensjonister skjermes mot urimelig høy egenbetaling for kommunale pleie- og omsorgstjenester.

Pensjonsalder og avgangsalder

Den norske pensjonsalderen på 67 år er blant de høyeste i Europa, det er også levealderen. De fleste kan se fram til en god pensjonstilværelse når de trekker seg tilbake fra arbeidslivet.

Til tross for en pensjonsalder på 67 år er det mange som slutter som yrkesaktive tidligere. Faktisk er gjennomsnittlig avgangsalder for alders- og uførepensjonister 61 år. Dette har flere årsaker. Unge uføretrygdete trekker gjennomsnittsalderen for avgang fra arbeidslivet ned. Fleksible pensjonsordninger gir anledning til å trekke seg fra arbeidslivet før fylte 67 år.

Anledning til å trekke seg fra arbeidslivet når man er sliten er et velferdsgode. Men

FOTO: MIRA/SAMFOTO PETER DE RU

fleksible ordninger åpner også for at eldre arbeidstakere kan presses ut av arbeidslivet tidligere enn de egentlig ønsker. Endringer og omstillinger i arbeidslivet har også bidratt til dette.

På den ene siden må vi sikre en fleksibilitet som gir anledning til å gå av før for de som har behov for det. På den andre siden må vi arbeide for at eldre arbeidstakere ikke støtes ut av arbeidslivet.

Framtidas pensjonister vil på mange områder skille seg fra dagens. Flere vil på grunn av utdanning ha færre år i yrkeslivet, det er skjedd betydelige forbedringer i arbeidsmiljøet, den daglige arbeidstida er forkortet og ny teknologi gjør mange yrker mindre fysisk slitsomme.

Antallet eldre arbeidstakere med behov for å gå av før ordinær pensjonsalder vil gå ned. Samtidig vil det på grunn av dagens lave fødselskull være færre unge som melder seg på arbeidsmarkedet. Noe som vil gjøre det ytterligere aktuelt at de eldste blir i jobben lenger.

Den gjennomsnittlige avgangsalderen må i årene som kommer bli høyere enn 61

år. Hvis ikke vil det bli sterk ubalanse mellom antallet trygdede og antallet i lønnsarbeid. Dersom vi i framtida skal sikre en balanse mellom antallet sysselsatte og antallet trygdede, kan heller ikke den ordinære pensjonsalderen senkes fra 67 år.

Et fleksibelt pensjonssystem må sikre at arbeidstakere som er slitne har mulighet til å gå av før ordinær pensjonsalder.

Adgang til å gå av før skal i hovedsak ivaretas gjennom AFP-ordningen (avtalefestet pensjon). AFP gir mulighet til å gå av helt eller delvis ved fylte 64 år. Arbeidsgiver dekker 60 prosent av utgiftene i ordningen, staten det resterende. AFP gjelder innenfor avtaleområdet mellom LO og NHO og for offentlige ansatte. Dette omfatter 2/3 av arbeidstakerne i den aktuelle aldersgruppen.

Det vil også være viktig å sikre eldre arbeidstakere mulighet til å stå i arbeid. En generell bedring av arbeidsmiljøet og lav arbeidsledighet er det viktigste i en slik sammenheng. Høyt tempo og stadige krav til omstilling gjør at eldre arbeidstakere lett presses ut av arbeidsmarkedet. Et arbeidsmarked som ikke har plass til også de som er litt mindre effektive er ikke et arbeidsmarked slik vi ønsker det.

Mer lik skattlegging av pensjon og inntekt

Inntektsutviklingen for eldre har vært gunstig de siste årene. Dette er en utvikling som vil forsterkes.

Framtidas pensjonister vil ha rett til høyere pensjoner enn dagens eldre har. Dette skyldes både at de vil ha rukket å opptjene fulle rettigheter i folketrygden, og at stadig flere har private og offentlige pensjonsordninger ved siden av.

Mange pensjonister vil etterhvert få samme inntektsnivå som lønnstakere. Arbeiderpartiet mener det er aktuelt å vurdere en gradvis tilnærming av skattenivået for disse gruppene.

Dette vil virke utjevnende både i samfunnet som helhet, og innad i pensjonistgruppen.

En viss tilnærming av skattenivået mellom pensjon og inntekt må utformes slik at de høyeste pensjonene belastes mest. Arbeiderpartiet vil understreke at endringer i beskatningen av pensjon ikke skal ramme de som har minst. Skattebegrensningsregelen som sikrer at minstepensjonister ikke betaler skatt, skal beholdes.

Endrede familiemønster krever gjennomgang av regler

De fleste ordningene i folketrygden er etablert i en tid hvor det ble regnet med to typer sivil status: Gift og enslig. I dag finnes mange samboende par som ikke er gift, men som er å betrakte omtrent som ektepar. I forhold til folketrygden betraktes imidlertid samboere som enslige og gifte som ektepar. Dette kan være med på å undergrave begrunnelsen for en del ordninger, samt føre til tilpasninger vi ikke ønsker.

Arbeiderpartiet mener derfor det er behov for en gjennomgang av samboerbegrepet med sikte på en konsekvent behandling av samboere i forhold til folketrygdens bestemmelser. Målet må være mest mulig likebehandling av par som lever i samboerskap av varig karakter, og ektepar.

Sjukepengeordningen må trygges

Den norske sjukepengeordningen er en av de beste i verden. Da den ble innført i 1978 var det mange som mente det vil føre til en dramatisk økning i sjukefraværet. Det skjedde ikke.

Dagens ordning er organisert slik at arbeidsgiver betaler arbeidstaker lønn i de første 14 dagene ved sykdom, deretter tar det offentlige over i inntil ett år.

 Partene i arbeidslivet har inngått omfattende samarbeidsavtaler for å få ned sjukefraværet. Det satses blant annet på informasjon, bevisstgjøring, kontrolltiltak og bedring av arbeidsmiljøet. Og sjukefraværet har gått ned de siste årene. Målet er likevel ikke nådd. Arbeiderpartiet mener det er viktig å videreføre arbeidet partene i arbeidslivet driver for å få sjukefraværet ned, gjennom å forbedre arbeidsmiljøet og redusere kostnadene.

 Arbeiderpartiet ønsker å bevare hovedlinjene i sjukepengeordningen. Argumentene som begrunnet ordningen da den ble innført gjelder fortsatt. En svekkelse av ordningen vil først og fremst ramme lavtlønnede med fysisk og/eller psykisk slitsomme yrker.

Gravferdshjelpen legges om

Gravferdshjelpen har stått uendret svært lenge og har ikke holdt tritt med økende priser og utgifter.

Dagens gravferdshjelp gis likt til alle. For noen familier er tilskuddet for lite, alle har ikke økonomi til å bære utgiftene forbundet med en gravferd. Utgiftene varierer også svært mye fra kommune til kommune.

 Arbeiderpartiet vil legge om gravferdshjelpen ved å innføre en grunnstøtte og en behovsprøvd tilleggsstøtte. Både grunn- og tilleggsstøtten skal være trygdeytelser. Dette som en midlertidig ordning. Arbeiderpartiet vil ta organiseringen av hele gravferdskomplekset opp til ny og grundig behandling.

Barnetrygdens fordelingsvirkninger skal vurderes

Arbeiderpartiets program «Mer fellesskap» slår fast at vi vil prioritere barnehageutbygging, skole for 6-åringer og fritidsordninger i skolen framfor en økning i barnetrygden.

Barnetrygden ble i sin tid innført for å omfordele fra familier uten barn, til familier med barn. Fra etablerte familier med voksne barn, til familier i etableringsfasen med små barn. De fleste familier i etableringsfasen har store utgifter i forhold til inntektene. Familieinntekten stiger ofte med barnas alder. Derfor fungerer barnetrygden fortsatt omfordelende ulike familietyper imellom.

Men også barnefamiliers økonomi er sterkt varierende. For noen er barnetrygden et helt nødvendig økonomisk tilskudd. Andre har råd til å sette pengene inn på sparekonto som startkapital til sine barn. I en slik situasjon kan lik barnetrygd til alle bidra til å opprettholde og forsterke forskjeller barn og barnefamilier imellom. Gode omsorgstilbud betyr i dag vel så mye fordelingspolitisk som det kontanttilskudd gjør.

 Arbeiderpartiet ønsker å vurdere barnetrygdens fordelingsvirkninger. Vi ønsker å diskutere ordninger som til enhver tid vil gjøre barnetrygden mest mulig rettferdig.

Til grunn for en slik vurdering skal det ligge at Arbeiderpartiets satsing på barn og barnefamilier skal opprettholdes.

Utviklingen av stadig bedre ordninger og virkemidler i barnepolitikken må derfor stå sentralt i programarbeidet vårt fram mot landsmøtet 1996.

Arbeiderpartiet vil at det skal nedsettes et offentlig utvalg med mandat å se på det samlede offentlige tilbudet til barn og unge i alderen 0-18 år. Herunder spesielt barnetrygden, foreldrefradraget, barnehagetilbudet, foreldrepermisjon/tidskonto, skolefritidsordningen, stipend/lån til elever i videregående skole og andre tjenester overfor barn og unge. En slik utredning må vektlegge fordelingsaspektet mellom familier med og uten barn - samt hvordan de ulike tiltak fungerer i forhold til å utjevne forskjeller barn imellom. Det enkelte tiltak må også vurderes i forhold til effekten på kvinners yrkesdeltagelse. En slik utredning vil gi et godt grunnlag for å vurdere hva som er de beste løsningene i forhold til å utjevne forskjeller - og bidra til likestilling.

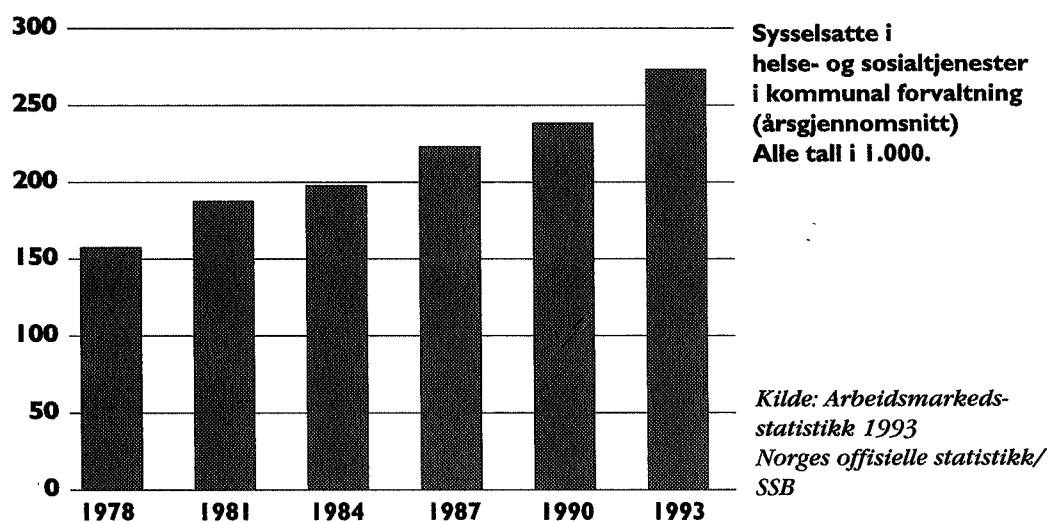

KAPITTEL 4:

Omsorg for eldre og pleietrengende

De offentlige omsorgsordningene for pleietrengende har aldri vært mer omfattende enn nå. Det har heller aldri vært mer bruk for dem. Behovet for offentlig omsorg er blitt større på grunn av endringer i befolkningssammensetningen med flere eldre, flere aleneboende, mer flytting, og økt yrkesaktivitet blant kvinner. Men det betyr ikke at folk har sluttet å bry seg om hverandre. Solidariteten og omtanken er ikke blitt mindre i takt med utviklingen av omsorgsordninger i velferdsstaten.

Mer fritid har gitt mer tid til familie og venner. Naboer og familiemedlemmer hjelper hverandre like mye som før. Kvinner har fått mer å si i samfunnet, noe som har dreid politikken i retning av blant annet mer omsorg og miljø. Mer offentlig innsats har ikke betydd mindre frivillig innsats, snarere tvert imot. Offentlig omsorg setter en viktig standard for hver enkelts omsorg og omtanke.

Samtidig ser vi i det sammensatte bildet av samfunnet at ikke alt er slik det skal være. Flere sjølmord, mer kriminalitet, opplevelse av ensomhet og isolasjon tyder på at limet i fellesskapet ikke er sterkt nok.

Behovet for omsorg kan bare dekkes fullt ut i et samarbeid mellom frivillig innsats og offentlig hjelp. Enkelpersoner hjelper og støtter slektninger, venner og naboer.

FOTO: MIRA/SAMFOTO LARS SÅFSTRÖM

Men frivillig innsats ytes også i mer organiserte former: Ulike institusjoner drives av organisasjoner eller grupper av frivillige. Frivillighetssentraler er bindeledd mellom de som ønsker å yte frivillig innsats, og de som ønsker at frivillige skal utføre oppgaver for dem. Ungdomsklubber bringer varm middagsmat til eldre mennesker. Ulike typer selvhjelpsgrupper er god medmenneskelig innsats til erstatning for, eller som tillegg til offentlig hjelp. Samvirketanken har som utgangspunkt at mye kan løses av mennes-

ker som går sammen om en oppgave, enten det dreier seg om å drive en barnehage eller en kino. Alt dette er eksempler på frivillig innsats som styrker hver enkelts ansvar for fellesskapet.

Samarbeid om omsorg og tilsyn

Det finnes mange eksempler på samarbeid som gir eldre et godt tilbud om tilsyn og/eller omsorg. Et eksempel er postbud som ser innom eldre mennesker som bor langs ruta. I Etterstad postområde i Oslo peker kommunen ut eldre hvor de ønsker at postbudet skal levere posten på døra. Slik har de samtidig daglig tilsyn med dem.

 Det offentlige må ha ansvaret for koordinering og sikre et helhetlig tilbud som dekker behovene for omsorg. For å oppnå dette kan offentlig sektor spille på lag med de frivillige, legge til rette for og støtte opp under deres innsats. Kommunene må også kunne inngå samarbeid med ulike private aktører om organisering og drift av tjenestene. Det offentlige må i slike sammenhenger drive kontroll med kvaliteten på tilbudet. Det må også sikres at brukernes rettigheter er ivaretatt.

 Fellesskapet har det overordnede ansvaret for tilbud om velferd, pleie og omsorg. I årene som kommer vil Arbeiderpartiet satse på å forbedre omsorgsordningene framfor kontantytelsene.

Et variert omsorgstilbud

Omsorgsordningene vil møte en økning i antallet eldre som blir over 80 år. Endringer i familie og flyttemønsteret fører til at stadig flere blir aleneboende med økt behov for hjelp og støtte.

Samtidig vil behovene og kravene til omsorgen endre seg. Framtidas eldre vil ha bedre økonomi, helse og boligforhold. Bedre økonomi og større forventninger til omsorgstjenestene vil kunne føre til større krav og et ønske om mer valgfrihet.

Omsorgen for eldre og pleietrengende skal dekke alt fra behov for noen timers hjelp i hjemmet til heldøgnspleie. Det krever et variert og mangfoldig offentlig tilbud. I tillegg vil vi fortsatt være helt avhengig av frivillig innsats. Men det offentlige har ansvaret for å bidra til samarbeid og et helhetlig tilbud.

Det er en nær sammenheng mellom helse- og omsorgstilbud. Mange trenger tilbud om omsorg både før og etter behandling i helsevesenet.

Landsstyret i Arbeiderpartiet vedtok i mai 1994 en omfattende uttalelse om helsepolitikk. En uttalelse som ble fulgt opp med en stortingsmelding om helse: «Samarbeid og styring». I uttalelsen fra landsstyret heter det blant annet:

«Ansvarsfordelingen mellom kommuner og fylker må klargjøres. Fylkeskommunene må ha spesialkompetansen, og kommunene må ha ansvaret før og

etter ferdigbehandling i sjukehus. Vi må unngå en situasjon der sjukehus fungerer som sjukehjem etter at pasienten er ferdig behandlet, på grunn av manglende pleie og omsorgstilbud i kommunene. Det er derfor viktig at det kommunale omsorgstilbudet bygges opp i takt med effektiviseringen av sjukehussektoren. En klar ansvarsfordeling oppnås ved god kommunikasjon mellom forvaltningsnivåene, og gjennom økonomiske tilskuddsordninger som ikke oppmuntre til å skyve ansvaret over på hverandre. Enkelte tilbud vil det på grunn av for lite befolkningsgrunnlag ikke være mulig å gi i hver enkelt kommune. I slike sammenhenger må det stimuleres til interkommunalt samarbeid. Befolkningssammensetningen, bedre behandlingsmuligheter og økte behov tilsier at vi i framtida må tilføre helsesektoren økte ressurser.»

Mange kommuner har et godt tilbud om pleie og omsorg. Men samtidig er det en del steder, for eksempel i deler av storbyene, store mangler i tilbudet til eldre. Funksjonshemmede opplever også manglende tilbud i enkelte kommuner.

Manglende offentlige omsorgstilbud legger uakseptabelt store byrder på nære omsorgspersoner, og begrenser friheten og mulighetene for dem som har behov for hjelp i hverdagen.

Arbeiderpartiet vil ha et omsorgstilbud som best mulig dekker ulike behov. Tilbudet bør omfatte hjemmebasert omsorg, trygde- og omsorgsboliger og heldøgns pleie i sjukehjem.

Arbeiderpartiet vil utvikle omsorgstilbud som sikrer at unge funksjonshemmede ikke blir værende i lite tilrettelagte institusjoner og sjukehjem.

De fleste ønsker å stelle seg sjøl i eget hjem så lenge de klarer det. Derfor er det de siste årene satset mye på å bygge ut den hjemmebaserte omsorgen. Dette er en satsing som vil bli videreført.

For mange er omsorgs- eller trygdeboliger et godt alternativ når de ikke lenger er i stand til å være i sin opprinnelige bolig. Utbygging av omsorgsboliger med tilbud om heldøgns pleie og omsorg bør være en av de viktigste elementene i framtidens omsorgstilbud. Denne boformen sikrer kombinasjonen av egeninnsats, mulighet til sosial kontakt og hjelp fra andre i boligen, samt profesjonell pleie og omsorg.

Sjukehjemstilbudet må være tilstrekkelig, slik at de som har behov for heldøgns omsorg og pleie har et tilbud. En heving av standarden må legge tilrette for at de som ønsker det får ensengsrom.

Avtale om lønn og avlastning er ofte en forutsetning for at frivillige skal ha mulighet til å ta omsorgsansvar. Like viktig som lønn er tilbud om jevnlig avlastning. Og den som har omsorgen må være sikret at kommunen har et heldøgns tilbud til disposisjon den dagen oppgavene blir for omfattende og tunge.

Tradisjonelt er det kvinner som har mest omsorgsansvar. Arbeiderpartiet ser det som et sentralt likestillingspolitisk mål at også menn i større grad tar slike oppgaver. Et likestilt samfunn forutsetter at menn og kvinner tar like mye ansvar både i yrkeslivet og i omsorgsarbeidet.

Grunnleggende behov må sikres

 Omsorgstilbudet skal ikke bare være tilstrekkelig. Det må også være kvalitativt godt. Arbeiderpartiet mener alle mennesker har rett til ernæring, personlig hygiene, å få stå opp hver dag, den nødvendige pleie, sosial kontakt og aktivitet, privatliv, medbestemmelse og en verdig avslutning på livet. Hver enkelt kommune har ansvaret for å tilby omsorgstjenester som dekker slike behov.

 Den som behøver omsorg og pleie må hele tiden tas med på råd i utformingen av eget omsorgstilbud. Medbestemmelse må også være grunnleggende i hverdagen når den som hjelper og den som får hjelp skal samarbeide. Ved institusjoner bør både pasienter og/eller deres nærmeste være representert i styret eller tilsvarende. Arbeiderpartiet vil understreke den enkeltes rett til medbestemmelse i organiseringen av eget omsorgstilbud.

Kvalitet i omsorgen må først og fremst måles etter hvordan de som får hjelp oppfatter den. Det er en tendens til at kvalitetsmål konsentreres om det som er enkelt å måle. Det vil si forhold som lett kan formaliseres og lages enkle regler og rutiner for. Dette kan føre til at forhold som er svært viktige for den enkeltes livskvalitet utelates når kvaliteten på tilbudet måles.

Livskvalitet kan defineres som hver enkelts oppfatning av sin egen velferd. Da handler det like mye om mulighet til å ha god kontakt med andre mennesker, medbestemmelse og trygghet – som hvor mange kvadratmeter rommet på sjukehjemmet har.

 Forbedringer og forandringer må foretas med utgangspunkt i hva som er viktig for den enkelte. De ulike offentlige tjenestene er til for den enkelte, det avgjørende er derfor hvordan menneskene som bruker tilbudene vurderer dem.

En rettferdig brukerbetaling

Omsorgstjenester for eldre og pleietrengende skal som hovedregel dekkes over offentlige budsjetter. Det har imidlertid vært vanlig praksis at kommunene for å kunne gi et godt nok tilbud, kan kreve egenandel for opphold på sjukehjem, i omsorgsboliger og for hjemmetjenester.

 Arbeiderpartiet vil at denne ordningen i all hovedsak skal videreføres som i dag. I nye boformer som opprettes blir det nødvendig å drøfte nærmere hvordan brukerbetalingen skal organiseres. Prinsippet bør være at boutgifter og daglige utgifter dekkes av den enkelte beboer gjennom egenandel, mens tjenestene i hovedsak dekkes av det offentlige.

 Arbeiderpartiet vil understreke prinsippet om rettferdighet også i denne sammenhengen. De som har mest skal yte mest. Egenandelene skal ha en sosial profil, som skjermer de som har lavest inntekter og pensjoner.

Det enkelte menneske i sentrum

Ansvaret for samfunnets felles velferdssystem er fordelt mellom ulike etater og forvaltningsnivå. Ulike sektorer har spesialisert seg på å ivareta sine oppgaver. For de fleste brukere av ordningene fungerer denne oppgavefordelingen greit, men mange har også bruk for hjelp på tvers av ansvarsområder.

Antall mennesker med sammensatte behov for økonomisk, sosial og helsemessig hjelp øker, men samarbeidet mellom de som skal yte hjelp og støtte er ikke utviklet godt nok. Mennesker som befinner seg i gråsoner mellom ansvarsområder har en tendens til å bli nedprioritert. De opplever å bli henvist rundt i systemet uten at noen

later til å ville ta ansvar. Dette dreier seg ofte om mennsker med stort behov for hjelp og god oppfølging.

For lite samarbeid kan skyldes manglende tro på at det nytter å samarbeide, manglende ressurser, ulik virkelighetsoppfatning, og ulike mål for arbeidet. Det finnes for lite som trekker i retning av samarbeid, og for mye som trekker i retning av at alle driver med sitt.

 Arbeiderpartiet vil endre dette. Det vi kaller arbeidslinjen forutsetter en tettere oppfølging av den enkelte, noe som krever bedre samarbeid. Hvert enkelt menneske må settes i sentrum – og tilbudet organiseres med utgangspunkt i hva som er best for de som skal benytte seg av det.

 Det innebærer at ulike etater må samordne sin virksomhet. Det bør etableres samarbeidsforum mellom sosial-, helse-, trygde- og arbeidsmarkedsetaten i alle kommuner. Strukturen bør tilpasses lokale forhold og behov. Det må lages felles planer og samarbeides nært om gjennomføringen av dem. I enkelte kommuner er det gjennomført forsøk med såkalte servicekontor – der ulike offentlige etater lokaliseres til samme sted, og gir et samlet tilbud. Dette er forsøk som bør utvides og utvikles.

Velferdsordningene er avhengig av tillit og oppslutning. Det oppnås bare dersom hvert enkelt menneske føler at de sjøl og deres nærmeste får den hjelpen de trenger. De må ha tillit til at offentlige tilbud er utformet med tanke på deres behov.

Mest stat, eller mest lokalt?

Sentrale myndigheter har det overordnede ansvaret for at viktige omsorgsoppgaver blir utført. Men vårt lokale sjølstyre gjør at den enkelte kommune i utgangspunktet skal bestemme eget omsorgstilbud. Slik sikres mest mulig nærhet mellom de som beslutter og de som skal bruke tilbudet.

 Kombinasjonen av ulike økonomiske ressurser i kommunene, og lokalt sjølstyre gjør at tilbudet kan variere svært mye fra kommune til kommune. Enkelte lokalsamfunn har full barnehagedekning og en eldreomsorg som dekker folks behov. Andre sliter med køer og oppgaver som ikke utføres. Arbeiderpartiet mener vi ikke er tjent med en velferdsstat med for store variasjoner i tilbudet. Statlige myndigheter må derfor ta ansvaret for at det ikke utvikler seg urimelige forskjeller mellom kommunene. Forskjeller kan unngås ved å sette opp allmenne kvalitetsmål, samt gjennom tilskudd og omfordeling sørge for en forsvarlig økonomisk situasjon i kommunene.

 Vi må imidlertid respektere og godta variasjoner og forskjeller som skyldes ulike prioriteringer lokalt. Det legger grunnlaget for lokalt engasjement og debatt, som er med på å styrke nærheten til – og deltakelsen i velferdssamfunnet.